

ÖZEL SANAT MÜZELERİNİN TÜRK RESMİNİN DEĞİŞME VE YENİLEŞME SÜRECİNE KATKILARI

Devrim YILDIRIM

Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim- İş Eğitimi Anabilim Dalı, dvyldrm@gmail.com, devrim.yildirim@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7557-1201

Hüseyin ELMAS

Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim- İş Eğitimi Anabilim Dalı, helmas33@gmail.com, huseyinelmas@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9158-5264

Hande BOLU SERT

Dr. Öğr. Üyesi, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim- İş Eğitimi Anabilim Dalı, handebolubolu@gazi.edu.tr, ORCID: 0000- 0003-1867-951X

Yıldırım, Devrim, Hüseyin Elmas ve Hande Bolu Sert. "Özel Sanat Müzelerinin Türk Resminin Değişme ve Yenileşme Sürecine Katkıları". idil, 108 (2023 Ağustos): s. 1106–1122. doi: 10.7816/idil-12-108-05

ÖZ

Müzeler, toplumların kültürünü, yaşam biçimlerini ve değerlerini en iyi yansıtan; bu değerleri gelecek nesillere aktarabilen, aynı zamanda içerisinde eğitim verilebilen bir kurum olarak örnek gösterilebilir. Bu değerler son yüzyıl içerisinde müzeler aracılığıyla oldukça önem kazanmış ve toplumlar da kendi kültürleri ile yaşam tarzlarını yansıtmak için müze ve müzecilik kavramlarını önemsemişlerdir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde özel sanat müzelerinin bu değerleri yansıttığı düşünülmektedir. Müzeciliğin tarihçesi, Türkiye’de müzecilik kültürünün gelişme ve değişme süreci, özel sanat müzelerinin işlevlerinin neler olduğu, özel sanat müzelerinin Türk resim sanatına ne tür katkılar sağladığı bu çalışmanın problem durumunu oluşturmaktadır. Bu amaçla, Mustafa Ayaz Vakfı ve Plastik Sanatlar Müzesi, IMOĞA İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi ve Baksı Kültür Sanat Vakfı Müzesi araştırmaya konu olmuştur. Araştırmanın bu üç müze ile sınırlandırılmasının sebebi bahsi geçen müzelerin sanatın içerisinde yetişmiş usta sanatçılar tarafından kurulmasından kaynaklanmaktadır. Yapılan çalışma nitel araştırmaya dayalı olup, kaynak taraması ve görüşme yöntemi ile veriler elde edilmiştir. Sanatçılar ile yapılan görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmaya konu olan müzelerin, kültür- sanat hayatını olumlu etkilediği gibi sanat eğitimini ve toplumu da çeşitli şekillerde beslediği bulgusuna ulaşılmıştır. Tüm bu görüşler dahilinde ele alındığında müzelerin, bir toplumu değiştiren ve yenileştiren kurumlar olarak Türk resim sanatının değişimini desteklediği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Müzecilik, müze tarihi, sanat müzeleri, özel müzeler, resim sanatı

Makale Bilgisi:

Geliş: 19 Nisan 2023

Düzeltilme: 29 Mayıs 2023

Kabul: 10 Haziran 2023

Giriş

Günümüzde klasik müzecilik anlayışının aksine, sergilenen nesne ya da eserlerden çok ziyaretçiyi önceleyen ve toplumun her kesimini kucaklamaya çalışan bir anlayış hakimdir. Müze ziyaretçisinin eserleri seyretmesi değil artık kendisi ve eser arasında bir bağ kurması; müzeyi verimli vakit geçirme mekânı olarak algılaması ve hatta bir eğitim mekânı olarak görmesi söz konusudur. Özellikle ülkemizde 1980 yılında Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesinin ilk özel müze olarak kapılarını açmasının ardından kurulmaya başlanan özel müzeler, Türk müzeciliğinin gelişimi açısından son derece önemli olduğu gibi, özellikle sanatsal anlamda faaliyet göstermeye başlayan özel sanat müzeleri Türk sanatının gelişimi ve gerek yurt içi gerekse yurt dışı tanınırlığı, esin kaynağı oluşturması ve eğitim anlamında son derece yararlı olmuştur. Ülkemizde özel müzelerin, özellikle de özel sanat müzelerinin bir şirket, kurum, vakıf ya da sanatçı tarafından kurulmuş ve finansal olarak destekleniyor oluşu gerek koleksiyon gerek sergileme gerekse müze etkinlikleri anlamında müzelere kolaylık ve çeşitlik sağlamıştır. Bugün müzelerde özellikle formal eğitimin dışında insanların pek çok alanda kendini geliştirip yeni öğrenme alanları sağlayabileceği ortamlar yaratılmaktadır. Karadeniz vd. (2015: 223) günümüzde müze koleksiyonunun amaç olmaktan çıktığını, ziyaretçi merkezli bir müzecilik yaklaşımı ile araç olarak kullanıldığını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte müzelerde ziyaretçi kavramının incelendiğini, ziyaretçilere ulaşmak için yöntem ve tekniklerin çeşitlendirildiğini, her yaşta ve gruptan ziyaretçilerin müzelerde neler yaşadığı, neyi nasıl öğrendiği konularının araştırıldığını ve sonuçların uygulamalarda kullanıldığını belirtmişlerdir. Ülkemizde bulunan gerek özel gerekse devlete bağlı olan sanat müzeleri sanat eğitimi adına birer eğitim mekânı olarak kullanılmalarının ve kendi eğitim programlarını oluşturarak farklı insan gruplarına ulaşmaya çalışmalarının yanı sıra sanat anlamında da gelişim ve değişim olarak sanatın kendisine, sanatçıya ve sanat izleyicisine imkanlar sunmaktadır. Ülkemizde bulunan özel sanat müzeleri, sanatın tek bir alanında hizmet sunan ve bu alan kapsamında koleksiyonlarını şekillendiren, bir sanat dalında uzmanlık içeren; bir sanatçının sanatsal gelişimini ve eserlerini sergileyen; ayrıca genel anlamda farklı sanatçıların ve dönemlerin eserlerini izleyici ile buluşturan müzeler olmak üzere üç farklı alanda hizmet vermektedir. Bahsi geçen üç tür müze de ülkenin sanatsal birikimini ulusal ve uluslararası alanda ortaya koymak, sanatseverlerle buluşturmak ve çalışmanın kapsamını oluşturan Türk resim sanatı içerisinde gerek sanatçıların gerekse sanatsal üretimlerin gelişmesini sağlaması açısından son derece önemlidir. Ülkemizde bulunan özel sanat müzeleri sanatçı, eser, üslup, dönem, teknik, malzeme gibi sanatın içinde yer alan unsurlar açısından örnekler sunmaları adına önemli kurumlar olarak görülmektedir.

Müze ve Müzeciliğin Tarihsel Gelişim Süreci

Müze kavramı Yunan mitolojisinde kullanılan Musalar yani ilham perileri adı verilen tanrıçalara adanan tapınlardan gelmektedir. (Gerçek, 1999: 1). Müzelerin isminin dayandığı Musalar dokuz tanrıçadan oluşmakta ve bu dokuz tanrıçanın da farklı bir yaratıcı özellikleri bulunmaktadır (Artun, 2012: 11). Müzecilik kavramı da sanat kavramı gibi birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde ifade edilmiştir. Müzeler kültürel mirasın muhafaza edildiği ve sonraki nesillere taşınan ve sergilenen aynı zamanda eğitim amacıyla kullanılabilen kurumlar olarak tanımlanmıştır (Mercin, 2003; 112). Müze, sanatsal, bilimsel, geleneksel ve birçok alanlarda, geçmişi ve bugünü de içine alan görerek, duyarak ve yaşayarak öğrenmenin gerçekleşmesini sağlayan mekânlar olarak değerlendirilmiştir (Buyurgan ve Buyurgan, 2012: 68). Allan'a göre ise müze, koleksiyonların incelendiği, etüt ve keyif alma amacı taşıyan binalar olarak görülmektedir (Allan'dan Akt. Şahan, 2005, 488).

Görsel 1: Apollon ve Müzler- Simon Vouet- 1640

Müze, kültürel değerleri içerisinde barındıran, farklı koleksiyonları bir arada tutarak muhafaza edilen, ayrıca halkın eğitimi için teşhir etme amacıyla sunulan ve yine halkın estetik algısının şekillenmesine katkı sağlayan, kamuların faydalanması için kurulmuş olan kuruluşlardır (Atagök, 1997: 1320-1321). Bu bağlamda değerlendirildiğinde, müzeler geçmiş ile bugün arasında köprü görevi üstlenmekte ve toplumun gelişimini ve değişimini destekleyen önemli kurumlar olduğu düşünülmektedir. Tekcan'a göre ise, müzeler genelde çok zengin, varlıklı içeriğe sahip yapılardır. Burada bulunan eserler devlet tarafından finanse edilmekle birlikte, mevcut binaların restore edilmesiyle yahut yeni bir müze binası kurulmasıyla oluşmaktadır. Bu binaların içerisinde bu eserlerin konulması ve teşhir edilmesiyle ortaya çıkan bir yapı olarak müzeler tanımlanmaktadır (Süleyman S. Tekcan, 30.11.2022, İMOGA Müzesi).

Her ne kadar müzelerin kuruluş tarihi tam olarak bilinmese de ilk olarak doğa nesnelерinin ve sanatsal eserlerin toplanması Paleolitik Dönem mezarlarında görülmektedir (Keleş, 2003: 2). Müzecilik, ilk olarak M.Ö 3. yüzyılda Büyük İskender tarafından kurulmuş ve kendi ismi ile anılan İskenderiye Müzesi ile başlamaktadır (Atagök, 1997: 1321). Bu müzenin kurulma amacı, Büyük İskender'in kendi adını taşıyacak ve Helen kültürünü yansıtacak bir şehir planlaması yapmak istemesinden kaynaklanmaktadır (Artun, 2012: 13). Orta çağda toplanan eserlerin nadire kabinelerinden modern müzecilik anlayışına geçmesi ise kategorilerine göre istiflenmesi ile gerçekleşecek ve bunu 15. yüzyılda Medici Hanedanlığı başlatacaktır. Medici ailesi, Floransa'da önemli sanatçılara destek vererek koleksiyonerliği bir adım ötesine taşımış ve Uffizi Galerisi denilen modern sergi salonuna geçiş yapmışlardır (Artun'dan Akt. Zülfikar ve Ediz, 2020: 72). Bu süreçte oluşturulan nadire kabineleri, kraliyet koleksiyonları modern müzelerin temelini oluşturmuştur. 19. yüzyıl "Müzeler Çağı" adını alarak bir yüzyıl sonrasında neredeyse tüm Avrupa şehirlerinde müzeler kurulmuştur (Artun, 2012: 101). Müzeler başta olmak üzere hayvanat bahçeleri, kütüphaneler gibi eskiden halka açık olan bazı mekânlar, aristokrat kesime hitap edecek ve kâr amacı sağlayacak işletmeler olarak görülmeye başlanmıştır (Hooper ve Greenhill'den Akt. Buyurgan, 2019: 63). Bu duruma binaen Avrupa'da bulunan müzelerle birçok eser aktarılmış, Avrupa sanatın ve kültürün merkezi haline gelmeye başlamıştır. 20. yüzyılda iki büyük dünya savaşı meydana gelmesine rağmen müzecilik etkinlikleri hızla yayılmaya devam ederek farklı bir istihdam sağlanmasına, müzelerin eğitim amacıyla kullanılmasına ve aynı zamanda farklı öğrenme ortamlarının oluşmasına da ön ayak olmuştur (Zülfikar ve Ediz, 2020: 73; Güler, 2019: 66,67).

Türkiye'de Müzeciliğin Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de müzeciliğin tarihi, her ne kadar çok eski dönemlere dayansa da devlet eliyle yürütülen ve halka açık ilk müze Tanzimat Fermanı Dönemi'ne denk gelmektedir (Saatçı Ata, 2021: 461). Damat Fethi Ahmet Paşa, 1846 yılında Müze-i Hümayun adı verilen bir müze kurmak istemiştir ve Aya İrini Kilisesi'nde Mecma-ı Asar-ı Atika (Eski Eserler Müzesi) ve Mecma-i Eslihai Atika olarak iki ayrı bölümden oluşan ilk Türk müzesinin kurulmasını sağlamıştır (Güler, 2019: 68). Bir süre sonra Aya İrini'de toplanan eski eserler, çevresel faktörlerden dolayı zarar görmeye başlamış bunun sonucunda ise toplanan arkeolojik eserlerin Sırcalı Köşk'e taşınması gerektiği düşünülmüştür (Gerçek, 1999: 93-98). Aya İrini'de kalan Mecma-i Eslihai Atika bölümündeki eşyalar ise II. Dünya Savaşının yıkımı sebebiyle korunamamış ve bakımsızlıktan yok olmuştur (Çal, 2009: 318). Resmi olarak 13 Şubat 1869 yılında ilk Asar-ı Atika tüzüğü yürürlüğe girerek yapılacak olan kazı çalışmalarına bir kısıtlama getirilmiş ve kazılarda bulunan eserlerin yurtdışına çıkarılması yasaklanmıştır (Güler, 2019: 68). Müze-i Hümayun'un açılma sürecinde görev alan Sadrazam Mehmed Emin Paşa'nın vefatının ardından 1872 yılında yerine gelen Mahmud Nedim Paşa döneminde müzeler, yaklaşık olarak 10 aylık bir süreç kadar askıya alınmış ve 1872 yılında Paşa'nın görevine son verilirken, Müze-i Hümayun tekrar canlanmaya başlamış, Maarif Ahmed Vefik Efendi sayesinde Nazırlığa bağlı olan Müze-i Hümayun'un tekrar açılması sağlanmıştır (Ogan, 1947: 9,10; Saatçı Ata, 2021: 462, 463). Ahmed Vefik Efendi'nin göreve getirilmesinin ardından, müzelerle ilgili ilk işi 1872 yılında Philipp Anton Dethier'nin müze müdürlüğüne ataması olmuştur (Gerçek, 1999: 90,91). Dethier'in 1881'de vefat etmesinin ardından, güzel sanatlara ilgi duyan ve aynı zamanda da bir ressam olan Osman Hamdi Bey dönemi başlamıştır (Buyurgan ve Mercin, 2010: 85). Osman Hamdi Bey, hâlihazırda güzel sanatlarla ilgili, modern bir bakış açısına sahip, Türk resim sanatının da öncü isimlerindedir. Osman Hamdi Bey, müzecilik konusunda Avrupa'da bulunan müzelerle yarışma fikriyle 1891 yılında Alexandre Vallauri'ye yeni bir müze binası inşa ettirmiştir (Eldem, 2010: 395).

Görsel 2: Müze-i Hümayun (Günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesi)

Osman Hamdi Bey, Türk müzeciliğın gelişmesi amacıyla kazı yapılması gerektiğı ve müzelerde düzenli bir biçimde kayıt tutulmasının gerekliliğini vurgulamıştır (Buyurgan ve Mercin, 2010: 85). Bu dönemde müzelerle alakalı en önemli girişim Eski Eserler Tüzüğü'nün yürürlüğe konulması olmuştur. Bahsedilen tüzükte ufak çaplı değişiklikler olmasına karşın tüzüğün temel yapısı korunarak 90 yıl boyunca uygulanmaya devam edilmiştir. Osman Hamdi Bey'in vefatından sonra müze müdürlüğüne getirilen kardeşi Halil Edhem Bey abisinin gerçekleştiremediğı Sanayi-i Nefise Mektebi Alisi'nde bir resim galerisi kurma hayalini hayata geçirmiş ve 1917 yılında Asar-ı Nakşiye yani Resim Eserleri Müzesi kurulmuştur. Bu müze İstanbul'daki Resim ve Heykel Müzesi'nin temellerini oluşturmuştur (Gerçek, 1999: 114-135). Ülkenin kurtuluş yıllarında, Mustafa Kemal Atatürk'ün teşvik etmesi ve yönlendirmesi sayesinde 'Türk Asar-ı Atika Müdürlüğü' kurularak müzenin ve müzeciliğın önemi vurgulanmıştır (Buyurgan ve Mercin, 2010: 86). Bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk müze binası olarak Ankara Etnografya Müzesi inşa edilmiş ve müze 1930 yılında kapılarını açmıştır. Atatürk, eski eserler ve kazı çalışmalarıyla da yakından ilgilenmiştir. 1933 yılında ilk milli kazılar başlamıştır. İlk deneme Ankara yakınındaki Ahlatlıbel'de yapılmıştır. 1934 yılında Ayasofya, 1937 yılında ise İstanbul Resim ve Heykel Müzesi açılmıştır. Bu süreçte kurulan müzeler, ülkenin büyük bir savaştan çıkması ve maddi imkansızlıklar dolayısıyla genellikle eski tarihi yapılar içerisinde hizmete girmiştir. Ancak bu durum eski yapılara bir fonksiyon kazandırmıştır. Müzeler için yeni binaların yapılmasına ancak 1960'lar sonrasında başlanmıştır. Ayrıca kurulan bu müzelere eser sağlamak amacıyla kişilerin ellerinde bulunan koleksiyonların müzelere kazandırılması çeşitlilik sağlamıştır (Gerçek, 1999: 152-173). ICOM (International Council of Museums), Amerika Birleşik Devletleri Chauncey J Hamlin, Fransa Müzeler Müdürü George Salles ile birlikte Meksika'da görüşen uzmanlar tarafından 1947 yılında kurulmuştur (Buyurgan ve Buyurgan, 2012: 102). 1950 tarihine gelindiğinde ise ICOM'un Türkiye'de bir Milli Komisyonu kurulmuş ve müzecilik ile ilgilenenler arasında bir beraberlik sağlanmaya çalışılmıştır (Buyurgan ve Mercin, 2010: 90). 1961'de gerçekleştirilen bir halk oylaması sonucunda onaylanan 'Devlet tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar' maddesi ile kültür varlıklarının korunması amaçlanmıştır (Gerçek, 1999: 145).

Atatürk'ün hayali olan ve kurulduğı ilk yıllarda *Eti Müzesi* ya da *Arkeoloji Müzesi* adıyla anılan Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1968 yılında kapılarını açmıştır (Demirdelen, 2012: 209). Ankara için önemli bir diğeri müze de Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesidir. Müze, yaratıcı ve modern olmasının yanı sıra geçmiş kültürlerini de içinde barındıran bir bakış açısı ile tasarlanmıştır (Alpagut, 2012: 16). Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi'nin açılmasını Ankara sakinleri çok uzun süre beklemiş; müzenin açılması için eleştirilenler, yazarlar, bilim insanları ve sanatçılar makaleler yazmış, bildirimler sunmuştur. 1970'li yıllarda müzecilik büyük bir hız kazanmış ve Ankara'nın beklediğı üzere 1980 yılında Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi hizmete açılmıştır (Giray, 2020: 14). 1990'lı yıllara gelindiğinde ise, müzede eğitim konusu daha çok gündeme gelerek bu konuyla alakalı çalışmalar yapılmaya başlanmış ve 1995 yılında İstanbul Arkeoloji Müzelerince çocuklara özgü bölümler kurularak müzede eğitimin önemi ve gerekliliğı vurgulanmıştır (Buyurgan ve Mercin, 2010: 92). Bolu Sert'e göre (2019: 161), görsel sanatlar dersi kapsamında müze ve müzecilik faaliyetlerine eğitimde yer verilmesi olumlu bir gelişme yaşanmasını ön ayak olmuştur. Yalnızca görsel sanatlar eğitimi ile sınırlandırılmayan müzede eğitim diğeri birçok farklı alanda bulunan öğrenciler için de yeni kazanımlar elde edilmesini sağlaması açısından önemli bir gelişme olarak görülmektedir. Müze ve müzecilik faaliyetleri hızla gelişirken müze türlerinde de çeşitlilikler ortaya çıkmış; arkeoloji, sanat, askeri, teknoloji vb. birçok farklı alana hitap edecek kurumlar yaygınlaşmaya başlamıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra ülkemizdeki müze sayıları giderek artmıştır. Bugün ülkemizde Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2023) verilerine göre bakanlığa bağlı 212 devlet müzesi ve 144 düzenlenmiş ören yeri ile birlikte bakanlık denetiminde 366 özel müze bulunmaktadır. Devlet tarafından denetime tabi tutulan ancak idari açıdan özel kişilere bağlı olan özel müzeler 1980'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Özel müzeler, müzeciliğın, müzede eğitimin ve sanatın gelişmesine katkı sağlamaktadır (Buyurgan ve Mercin, 2010: 46- 47). Özel müzelere örnek olarak Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar Müzesi, Baksı Kültür Sanat Vakfı Müzesi, IMOGA İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi, Pera Müzesi, Sakıp Sabancı Müzesi, Ender Güzey Müzesi, Balıkesir Belediyesi Devrim Erbil Çağdaş Sanat Müzesi gibi müzeler örnek olarak gösterilebilir. Özel müzeler resmi müzeler ile kıyaslandığında daha mütevazı olduğı düşünülmektedir. Bunun en temel sebepleri arasında resmi müzelerin devlet tarafından desteklenmesi ile alakalı olduğı söylenebilir. Fakat bazı özel müzeler de devlet tarafından ekonomik açıdan desteklenmektedir (Yavuz, 2022: 131).

Turan (2011: 50) özel müzelerin 1980'li yıllardan 2010'lu yıllara değin müzeciliğın altın çağını yaşadığını ifade etmiştir. Ülkede bu yıllar arasında açılan müzelerin dünya standartlarına erişmiş olduğı düşünülmekte ve modern müzeciliğın tüm taleplerini karşıladığı belirtilmektedir. Özel müzeler, müze ve müzeciliğın gelişmesi için oldukça önemli ve değerli katkılarda bulunmaktadır. Özel müzeler gerek halka gerek eğitim birimlerinde ders alan öğrencilere yahut araştırmacılara öğretim alanları sunmaktadır (Buyurgan ve Buyurgan, 2012: 76). Sanatın ve sanatçının özendirilmesi, bütün kültür ve tabiat varlıklarının muhafaza edilmesi ve yaşatılması için 1982 Anayasasının 63 ve 64 sayılı maddesinde "*Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla*

destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır. Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır" ifadesi yer almaktadır. Bu maddeler doğrultusunda, sanatın, sanat eserlerinin sevdirmesi ve sanatçının korunması için kurulan müzelerin gerek devlet için gerekse halk için büyük bir önem teşkil ettiği ifade edilmiştir (Özsoy ve Mercin, 2003: 109).

Sanat müzeleri ise, koleksiyonları bakımından çeşitli plastik sanat eserlerini yahut çağdaş sanat eserlerinin sergilendiği mekanlar olduğu düşünülmektedir. Bu tür müzelerde resim, heykel, özgünbaskı resim, seramik veyahut sanatın farklı dallarından oluşturulmuş eserler dikkat çekmektedir. Bu eserler kronolojik bir sırayla farklı dallardan sergilenebileceği gibi tek bir sanat dalını da içeren eserler bulunabilir. Bu doğrultuda kurulan sanat müzeleri, sanat uzmanları tarafından kabul edilen nesne, olgu ve olayların teşhir edildiği müze türleri olarak izleyicinin karşısına çıkmaktadır (Buyurgan ve Buyurgan, 2012: 72). Sanat müzeleri bir toplumun tarihi, kültürel, toplumsal yapısını da ortaya koyan önemli kuruluşlar olarak değerlendirilmelidir. Yalnızca sanat müzelerinde değil tüm müzelerde sergilenen eserlere bakıldığında da bu durum oldukça belirgin bir biçimde dikkat çekmektedir. Sanat müzelerinde bu durum biraz farklı olmakla birlikte ziyaretçiye o toplumla ve bulunduğu toplumun kültürel değerleriyle ilgili bilgi sunarak aydınlatmaktadır. Bu müzeler son yıllarda kendi koleksiyonlarını izleyicinin karşısına çıkarmanın yanı sıra süreli sergi etkinlikleri de düzenleyerek farklı bir bakış açısı sunmaktadır (Bolu Sert, 2017: 35). Hem özel müzelerin hem de sanat müzelerinin ortak paydada kesiştiği müzeler arasında Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar Müzesi, IMOGA İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi, Baksı Kültür Sanat Vakfı Müzesi, Pera Müzesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Resim ve Heykel Müzesi, İstanbul Modern Sanatlar Müzesi ve Ekslibris Müzesi bulunmaktadır.

Süleyman Saim Tekcan ve İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi-IMOGA (2004)

1940 yılında Trabzon'da doğan Tekcan, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Resim-İş Eğitimi Bölümü'nden 1961 yılında mezun olmuştur. Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümünden lisans ve Sanatta Yeterlik eğitimini tamamlamıştır. 1964-1965 yıllarında İstanbul Işık Lisesi Müdür Yardımcısı, 1968-1975 yılları arasında ise, Atatürk Eğitim Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. 1975 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim kadrosuna katılmıştır. 1985 yılında Profesör olmuş ve aynı yıl Grafik Sanat Dalı Başkanlığı görevine atanmıştır. 1994-1995 yılları arasında Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanlığı ve eş zamanlı Grafik Bölümü Başkanlığı görevini yürütmüştür (Germaner, 2011: 21). 1996 yılında Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi kurucu dekanlığı, 2007 yılında ise, Işık Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi kurucu dekanlığı görevlerinde bulunmuştur. Başta Almanya olmak üzere farklı ülkelerde Baskı Resim Üzerine yapmış olduğu araştırmalar Tekcan'ın baskı resim alanında yoğunlaşmasına ve Türk özgünbaskı sanatının gerek yurt içinde gerekse yurt dışında tanınmasında büyük öneme sahiptir. Ülkemizde pek çok üniversitenin baskı resim atölyelerini kuran ve baskı sanatı eğitiminin başlatılmasını sağlayan Süleyman Saim Tekcan, 1974 yılında kurduğu ilk özel baskı atölyesi Kadıköy Kuyubaşı Aralık Sokak'ta yer almaktadır. Kadıköy Aralık Sokak'ta kurmuş olduğu bu atölye ve bu atölyenin devamında açmış olduğu atölyeler, bugün kendi öz kaynakları ile kurmuş olduğu, ülkemizin tek, dünyanın sayılı Grafik Sanatlar Müzesi olan İstanbul Grafik Sanatlar Müzesinin temellerini oluşturmuştur (Elmas, 2011: 73-76).

Görsel 3: İmoğa İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi Giriş Bölümü

1974 yılında Kuyubaşı Aralık Sokağı'nda Tekcan tarafından kurulan bu baskı atölyesi, gravür ve elek baskı makinelerinin yurtdışından temin edilmesi ile açılmıştır. Süleyman S. Tekcan kurduğu atölyenin fiziki şartlarının giderek yetersizliğinden dolayı, daha ferah bir mekânda çalışmalarını sürdürmek istemiştir. Tekcan Söğütlü Çeşme Derici Kuyubaşı'na taşınarak aynı atmosferin burada da gerçekleşmesini sağlamış ve 13 Ekim 1984 yılında ise Artess Çamlıca Sanat Evi'ne geçerek modern bir müzenin temellerinin atılmasını sağlamıştır (Germaner, 2011: 21). Kuyubaşı'nda başlayan bu serüven 2004 yılında bir müzeye dönüşerek İMOGA müzesi kurulmuş ve Ferruh Başağa, Mustafa Ayaz, Elif Naci, Devrim Erbil, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Nurullah Berk, Neşet Günal gibi sanatçıların da üretim yaptığı özel bir kurum haline gelerek yerli-yabancı sanatçılara imkân sağlamıştır. Tekcan:

Bütün bunlar benim elli yıllık meslek hayatımın parçaları. Onun için bu müzenin içerisindeki 1500 tane Türk, 1500'ün üzerindeyse yabancı sanatçının eserlerinden oluşan büyük bir koleksiyon var. Bu koleksiyon dünyada çok az, zaten baskı resim müzesi de dünyada son derece az.

sözleriyle koleksiyonunun ne denli ufuk açıcı ve nadir eserlerle donatıldığını vurgulamıştır (Elmas, 2011: 78).

Tekcan'ın kurmuş olduğu İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi gerek Türk milletine gerekse dünyaya kazandırılmış nadir eserlerin yer aldığı koleksiyonlar arasında değerlendirilmektedir. Tekcan kendi sanatının yanı sıra birçok sanatçıya da destek olmuş ve kurmuş olduğu müze ile Türk resminin ulusal bir platformda tanınmasını sağlamıştır. Süleyman Saim Tekcan İstanbul Grafik Sanatlar Müzesini kurmasının temel sebeplerini şu şekilde anlatmıştır: Biz Atatürk'ün kurmuş olduğu Cumhuriyet'in parasız okullarda okuyan öğrencileriydik. Eğer Atatürk olmasaydı, parasız okullar olmasaydı biz maalesef okuyamayacaktık. Sonra üniversiteyi Mustafa Kemal Atatürk'ün kurmuş olduğu yatılı bir okul olan Gazi Talim Terbiye Enstitüsü olmasaydı üniversitede eğitim alamayacaktık. Bu sebeple bu memleketin kurucusu olan Başkomutan Mustafa Kemal'e çok şey borçluyuz. Onun sayesinde Türkiye'nin birçok önemli ve değerli kurumlarında hocalıklar, dekanlıklar ve kurucu dekanlıklar yaptım. Bu durum bir borç ödeme olarak düşünülebilir (Süleyman S. Tekcan, 30.11.2022, İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi).

İstanbul Grafik Sanatlar Müzesinde sergilenen eserleri Tekcan:

Cumhuriyet dönemi ressamaları öncelikle Avrupa'ya gittiler. Avrupa'da buldukları atölyelerin özelliklerine uygun bir biçimde farklı tekniklerde ve farklı anlayışta resimler yapmayı öğrendiler. Burada öğrenmiş oldukları resim anlayışları ile kendi bakış açılarını sentezleyerek ülkeye döndüler. O dönemlerde yetişen hocaların öğrencilerinin resimlerinden günümüzde sanata gönülünü vermiş kişilerin eserlerini görmek mümkün (Süleyman S. Tekcan, 30.11.2022, İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi).

diyerek özetlemiştir. Tekcan yaratıcılık ve özgünlük konusunu şu şekilde bir örnekle açıklamaktadır:

Mozart, Bethooven, Dede Efendi gibi dev kompozitör isimler var fakat bunu icra eden milyonlarca insan bulunuyor. Biz onları icracı olarak nitelendiriyoruz. Aslında sanatçı olarak bahsettiğimiz kişi kendisi olarak eseri üretebilen ve kimseye benzemeyen ama kendi sanat üslubunun özelliklerini taşıyan kişiye sanatçı unvanını layık görüyoruz. Burada en önemli noktalardan bir tanesidir bu bahsettiğimiz konu. Aksi takdirde bir başkasının eserlerine öykünerek resmedilen eserlerde, sanatçı kendi kişiliğini yaratamaz ve taklit ettiği eserin sanatçısı olarak kalır. Sanatçı da ekseriyetle kendi ülkesinin kültürleri üzerine düşünceleri olan ve o düşüncelerle bir biçimde görsel, işitsel algılamayla, beyin ve el koordinasyonu aracılığıyla oluşturulmuş olan sanatı icra ediyor. O zaman kendi ülkesine ait kültürü yansıtan bir eser meydana getiriyor ve bu sayede özgün, kimlikli ve kendi üslubunu yaratan bir eser meydana gelmiş oluyor (Süleyman S. Tekcan, 30.11.2022, İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi).

Görsel 4: Süleyman Saim Tekcan, İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi

Çalışmanın temel konusu olan özel sanat müzelerinin Türk resminin değişme ve yenileşme süreci ile doğrudan alakalı olan müzenin kuruluş tarihinde sergilenen eserler ile günümüz eserleri arasında bulunan benzerlikleri ve farklılıkları için Tekcan şunları söylemektedir:

2004 tarihinde biz müzemizi açtık. Ama ondan öncesinde atölyelerde de üretilen işler bulunmaktaydı. Bu işler yabancı ve Türk sanatçıların eserlerinden oluşan bir seçkiydi. Bu seçki hala müzemizde sergileniyor ve zaman zaman eserler değiştiriliyor. Bu müzede 25000 eser sergileniyor ve dünyada bu sayıda ve nitelikte bulunan müze sayısı oldukça az bulunuyor. Gelişen teknoloji ile de başlangıçta ve günümüzdeki eserler arasında illaki farklılıklar bulunuyor fakat her iki dönemde de kendine özgü kalitede işler görmek mümkün (Süleyman S. Tekcan, 30.11.2022, İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi).

Tekcan'ın görüşlerine göre gerek özel müzeler gerekse devlet müzeleri, eğitime önemli katkıları bulunan, bir nevi eğitim kurumu olma özelliğine sahip kurumlar olarak tanımlanmıştır (Süleyman S. Tekcan, 30.11.2022, İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi). Millî Eğitim Bakanlığında görev yapan öğretmenlerden, doktora yapan öğrencilere dek müzede eğitimler verilmekte ve bu eğitimler sayesinde eğitime katılan kişilerde öğrenme daha verimli bir hale gelmektedir. Süleyman S. Tekcan:

İMOGA müzesinin öğrenciler için oldukça yararlı olduğunu düşünüyorum çünkü müzemiz buraya başta öğrenciler olmak üzere gelen ziyaretçiler açısından oldukça faydalı bir eğitim kurumudur. Buraya ziyarete gelen kişiler gördükleri çalışmalar ile kendilerine yeni bir dünya kuruyorlar ve kendi kimliklerini oluşturacak bir çalışmalar ile kendi bakış açılarını geliştirerek yeni, farklı, özgün eserler gerçekleştiriyorlar. Bu anlamda da müzeler sanat ilgililerinin kendi kimliklerini yaratmada önemli bir bakış açısı sunuyor (Süleyman S. Tekcan, 30.11.2022, İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi).

sözleri ile müzelerin gerek eğitim açısından gerekse kültürel açıdan oldukça büyük bir önem taşıdığını vurgulamaktadır.

İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi gerek sanatsal gerek kültürel gerekse eğitsel açıdan ele alındığında Türkiye’de önemli müzeler arasında değerlendirilmektedir. Müze yalnızca sanat- kültür yönü ile değil aynı zamanda sanat eğitimi yönü ile de oldukça faydalı olduğu düşünülmektedir (Sönmez, 2019: 65-67).

Müze aynı zamanda topluma ve çevreye de olumlu gelişmeler sağlamaktadır. Müze kurulan bölgeler sadece fiziki olarak değil aynı zamanda manevi olarak da gelişmekte ve değişmektedir. Bu gelişme ve değişim istendik yönde gerçekleşmektedir. Tekcan’a göre müzelerin ziyaret edilme sıklığı ile o müzelerin toplumu değiştirme ve geliştirme arasında olumlu anlamda bir korelasyon bulunmaktadır (Süleyman S. Tekcan, 30.11.2022, İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi).

Tekcan, İstanbul Grafik Sanatlar Müzesinin sanat eğitimi rolünü ise şu sözlerle dile getirmiştir:

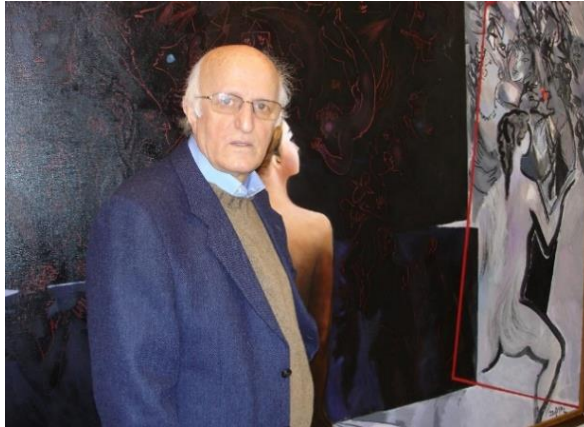
İMOGA müzesi sanata, sanatçıya ve sanat eğitime büyük önem veren bir kurumdur. İMOGA’nın ilk kurulduğu yıllardan itibaren baskı teknikleri üzerine verilen eğitimler de bu önemi kanıtlar niteliktedir. Verilmiş olan eğitimlerde yetişen öğrencilerimizin çoğu iyi bir sanat eğitiminden geçmiş kişilerdir. Burada bu eğitimden geçen kişilerin çoğu kendi baskı atölyelerini kurarak sanat hayatına olumlu katkılar sağlamaktadır (Süleyman S. Tekcan, 30.11.2022, İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi).

Mustafa Ayaz ve Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar Müzesi (2009)

Mustafa Ayaz 1938 yılında Trabzon’un Çaykara ilçesine bağlı Kabataş köyünde yedi kişilik bir ailede dördüncü çocuk olarak dünyaya gelmiştir (Özbaş, 2020: 13). Ayaz, çocukluğunu yoksulluk ve bunalım içerisinde geçirmiş olmasına rağmen ailede okuyabilme fırsatına erişmiş tek çocuktur (Güneşan, 2018: 150). 1953 yılında eğitim hayatının ilk aşamasını tamamlayan Ayaz, o yıllarda ancak bir yatılı okulda kalarak eğitim hayatına devam edebilme şansı bulmuş ve Erzurum’da Palur Köy Enstitüsüne yerleşebilmiştir. Burada rastlantısal olarak öğretmeninin vermiş olduğu ‘Osman Kaptan’ isimli okuma parçasında geçen kahramanların çiziminin yapılması istenmiştir (Özbaş, 2020: 16). Bunun sonucunda da öğretmeni Ayaz’ın çizmiş olduğu resimleri çok beğenerek kendisini İstanbul- Çapa İlköğretmen Okulunda resim seminerine göndermek istemiştir. Ayaz’ın sanat ile tanışması da bu sayede gerçekleşmiştir (Gençaydın, 2009: 4).

Ayaz, burada girmiş olduğu resim seminerini başarıyla tamamlayarak 1959 yılında Çapa İlköğretmen Okulunu bitirmiş ve bir yıl ilköğretim öğrencilerine ders vermesinin ardından hayatında önemli bir yer teşkil edecek Gazi Eğitim Enstitüsü’nde Resim bölümüne adım atmıştır. Buradan 1963 yılında mezun olmuştur. 3 yıl Çorum İlköğretim Okulunda resim öğretmenliğinin ardından 1966 yılında tekrar Gazi Eğitim Enstitüsünde asistanlık sınavını başarılı bir biçimde geçerek akademiye ilk adımını atmıştır (Güneşan, 2018: 151).

1984 yılında Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde meslek hayatını sürdürerek 1987 yılında buradan emekli olmuştur ve Bilkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde profesör olarak bir yıl daha çalışmıştır. 1988 yılından günümüze kadar geçen süreçte ise eserlerini kendi atölyesinde icra etmektedir. Mustafa Ayaz kendi resmî sitesinde belirtildiği üzere, 84 yıllık hayatında 63 kişisel sergi, 41 online sergi gerçekleştirmiş ve 20 ödül kazanmış başarılı bir sanat geçmişine sahiptir. Aynı zamanda Hindistan, Kuveyt, Mısır, Romanya, Bulgaristan, Polonya, Fransa, İngiltere, ABD, Belçika gibi birçok ülkede sergi ve bienallere katılmıştır. Ayaz’ın sanat görüşü ise, “*desen bir sanatçının namusu ve tapusudur*” şeklindedir ve hiçbir akıma bağlı kalmamıştır (Tekin, 2014: 245-247).

Görsel 5: Mustafa Ayaz

Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar Müzesi'nin yapımına 2003 yılında başlanmış, 2007 yılında tamamlanmış ve 2009'da açılışı yapılmıştır. 7 katlı bir binada, 5000 metrekarelik alana kurulu müzede; sergi salonları, hobi atölyeleri, kütüphane, kafe ve hediyelik eşya dükkânı bulunmaktadır. Bu müze Ayaz'ın düşüncelerine göre yaratmış olduğu imgelerin güvenli bir yerde olması amacıyla kurulmuştur. Önceleri yaşadığı gecekondunun alt katında eserlerini saklamayı düşünen Ayaz, daha sonrasında kendi isminin de olduğu bir sanat evi kurmayı amaçlayarak eserlerinin sergilenebileceği bir arsa bulmaya çalışmıştır (Mustafa Ayaz, 30.12.2022, Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar Müzesi). Bulduğu arsaya ise, devletten hiçbir yardım almadan sanatından kazandıkları ile satın alarak hayalini kurduğu müzenin kurulmasını sağlamıştır (Özbaş, 2020: 25). Müzecilik konusunda toplum olarak yeteri kadar ilerleme katedilmediğini ve her şeyin devletten beklendiğini dile getiren Ayaz, devletin ve gücü yeten ressamların özel müze kuruluşlarını desteklemesi gerektiğini savunmaktadır. Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkenin gerek maddi gerekse manevi anlamda sanata yönlendirilmesi ve destek çıkılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte müzeciliğin literatürde oldukça basit görüldüğünü fakat pratikte o kadar da basit olmadığını, devlet desteksiz bir biçimde bir özel müze kurmanın ve o kurumu ayakta tutmanın ne denli zor olduğunu dile getirmektedir (Mustafa Ayaz, 30.12.2022, Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar Müzesi). Müzecilik konusuna bakıldığında ise, öncelikle sahip olunan koleksiyonun çok iyi bir şekilde tanınması ve temsil edilmesi gerektiği vurgulamaktadır. Müzede bulunan eserlerin tanınması ve temsili içinse Ayaz'ın eserlerinin anlaşılması, yaşam öyküsünün bilinmesi gerekmektedir. Ancak Ayaz, Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar Müzesi'ni kurarak ve "Toplum sanatçıya sahip çıkmıyorsa sanatçı kendisine sahip çıkmalı" diyerek sanatın, sanatçının ve müzelerin toplum için ne kadar elzem kurumlar olduğunun altını çizmektedir (Mustafa Ayaz, 30.12.2022, Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar Müzesi).

Ayaz'ın özel bir müze açmak istemesinin temel sebeplerini ise şu şekilde sıralamak mümkündür:

İcra etmiş olduğum eserlere bir yuva kurma amacı ile özel bir sanat evi veya müze kurmak hayali taşıyordum. Toplum ve devlet sanatçıya sahip çıkmıyorsa, sanatçı kendine sahip çıkmalı. Ben de Mustafa Ayaz Müzesi'ni kurarak, kendime sahip çıktım. Ayrıca ben her zaman resimlerimin geniş halk kitleleri tarafından görülmesini ve izlenilmesini arzu etmişimdir. Bu müze de bu işlevi yerine getirmiş oldu (Mustafa Ayaz, 30.12.2022, Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar Müzesi).

Görsel 6: Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar Müzesi

Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar Müzesi, Mustafa Ayaz'ın koleksiyonundan oluşturulmuş. "Müzede benim vakfa bağışlamış olduğum eserlerim sergileniyor. Desen, yağlıboya, suluboya, gravür ve az sayıda heykel. Tarzım, Mustafa Ayaz tarzı. Yani, benim yapıtlarım bana benziyor" diyerek müzenin içerisinde yer alan eserler hakkında bilgi vermektedir. Mustafa Ayaz'ın kendi tarzında ise genellikle kadınlar etrafında şekillenen bazı olayların anlatıldığı eserler bulunmakta; bazen özgüvenli kadınlar, bazen daha çekimsiz kadınlar ve rengarenk bir olay örgüsü ile karşılaşmaktadır. Bazen de Mustafa Ayaz özelinde gelişen olayları görmek mümkündür. Örneğin kendisini bazen kadınlara çiçek uzatırken, bazen de diyalog halinde resmetmiştir. Müzeye gelen ve resimleri inceleyen ziyaretçiler tarafından merak edilen ve ilk olarak sorulan Ayaz'ın eserlerinde görünen renkli çoraplardır. Ayaz ise bu soruya şu şekilde yanıt vermektedir:

Eskiden Trabzon'da kadınların örtünme biçimleri olarak farklı farklı ve rengarenk örtüler takılırdı. Daha sonrasında, gençlik yıllarımda Gazi Üniversitesinde öğrenciyken farklı renklerde çorap giyen bir arkadaşım vardı ve bu arkadaşım da yıllar sonrasında

öğrencim oldu. Hatta adı Ayfer'di. Bu yaşadığım iki ayrı durum beni çok etkiledi ve bu sayede de eserlerimin ana teması haline geldi (Mustafa Ayaz, 30.12.2022, Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar Müzesi).

Mustafa Ayaz kendi müzesini kurmuş olduğu süreçteki eserler ile şu anda bulunan eserleri kıyasladığında ise ilk kurulduğu yılda 474 adet eserini özel bir seçki yaparak vakfa bağışladığını ve bu eserlerin de 1960'lı yıllardan 2000'li yıllara kadarki sanat hayatının değişken sürecini yansıttığından bahsetmektedir. Şu anda müzede bulunan eserler ile müzenin ilk kurulduğu yıllardaki eserler arasında da oldukça farklılık bulunduğunu ve çeşitliliğin arttığını; bu çeşitliliğin de kendi sanat anlayışınca olumlu yönde olduğunu ifade etmektedir (Mustafa Ayaz, 30.12.2022, Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar Müzesi).

Hüsamettin Koçan ve Baksı Müzesi (2010)

Hüsamettin Koçan, 1946 yılında Bayburt ilinin eski ismi ile Baksı köyünde dünyaya gelmiş ve sanat eğitimini şimdiki ismiyle Marmara Güzel Sanatlar Fakültesi olan Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulunda tamamlamıştır. Koçan, 1970 yılında aynı yerde asistanlık yapmış ve aynı zamanda Avusturya Salzburg'ta burslu bir şekilde eğitim alarak ülkeye tekrar dönmüştür (Göğebakan, 2015: 50). Koçan, Uluslararası Plastik Sanatçılar Derneği kurucu üyeleri arasında yer almış ve 1990-1995 yılları arasında dernekte yöneticilik yaparak sanat ile iç içe olmaya devam etmiştir (Binbaş, 2014: 44). Hüsamettin Koçan gerek sanatsal kimliği gerekse bir müze kurucusu olarak ülkemiz adına önemli bir kişi olarak dikkat çekmektedir. Koçan'a göre, müzecilik son derece geniş bir kavram olmasının yanı sıra özel müzeciliğin bir bellek olduğu ve konusuna göre belleğin malzemesinin de değişken olduğu görüşündedir (Hüsamettin Koçan, Baksı Müzesi, 12 Nisan 2023). Baksı Müzesi hem geleneksel hem de çağdaş sanat eserleri bünyesinde barındırarak kültür varlıklarını gelecek nesillere taşıma işlevine sahip birçok ödüle layık görülmüş bir kurumdur. Maddi ve manevi olarak tüm çabasını ileri süreçlerde vakıf haline gelecek Baksı Müzesine harcayan Koçan, 2010 yılında hayalini kurduğu müze projesini hayata geçirmiştir. Baksı Müzesinin açmak isteme sebeplerini Koçan şu şekilde özetlemektedir:

Her müzenin açılış gerekçeleri farklı olabilir. Benim açmış olduğum Baksı Müzesi'nin bütün bu tanımlar içerisinde farklı bir yeri olduğu biliniyor çünkü herhangi bir örneğe bağlı kalınarak üretilmemiştir. Benim meselem Anadolu'ya Çağdaş Sanatı götürmek, Anadolu'da kaybolmakta olan geleneksel kültürü kayıt altına almak ve gelecek kuşaklara aktarmak. Dolayısıyla da bir kültürel yenilik hareketi başlatmak oldu. Bu nedenle de müze koleksiyonları tek bir döneme bağlı kalmadan üst sanat alt sanat ayrımı yapmadan insanoğlunun tüm yaratılarını bir arada toplayıp izleyiciyle paylaşmaktır. Bölgedeki büyük sorun yaratan göçün önüne geçmek için istihdam kavramını müzeciliğe sokmak, bu sayede yaşama yabancılaşmayı reddederek sahici bir güzergâh olmaktır (Hüsamettin Koçan, Baksı Müzesi, 12 Nisan 2023).

Görsel 7: Baksı Kültür Sanat Vakfı Müzesi

Baksı Müzesi aynı zamanda Anadolu'nun en ücra yerlerinde bile sanatın ve sanatçının beslenebileceği bir kaynak olarak Koçan tarafından her türlü ziyaretçiye açık bir oluşum olarak farklı bir bakış açısı ile kurulmuştur. Bu farklı bakış açısını Koçan, sürekli olarak göç veren bu bölgede müzenin istihdam sağlaması ile geçmiş ve geleceğin sentezlendiği bir kurum olarak tanımlamaktadır. Bu doğrultuda değerlendirildiğinde Koçan'ın açmış olduğu Baksı Müzesinin hem bulunduğu çevreye hem de Türk resim sanatına katkıları oldukça fazladır ve kendisi de bir sanatçı olarak kurmuş olduğu bu müzeyi yalnızca Türk sanatıyla sınırlamayıp genel anlamda plastik sanatlara katkısını şu sözlerle dile getirmiştir:

Ölçüyü Türk sanatı olarak koyarsanız benim amaçladıklarım ve söylediklerim çok bir şey ifade etmez. Benim amacım Türk resim sanatını geliştirmek değil, benim amacım sanatı, kültürü, yaratıcılığı toplumda yaygınlaştırmaktır. Ayrıca benim kurmuş olduğum Baksı Müzesi klasik bir müzeden öteye bulunduğum konum, koleksiyon kabulü, etkinlikleri

açısından bir Land Art yani bir arazi sanatıdır. Bunu bu şekilde kavramakta yarar var çünkü çağımız interdisiplinerliği bütün disiplinlerde kabul etmiş ve ona göre yeniden inşa eden bir çağdır. Özel sanat müzeleri, dünyada daha çok sermayenin koleksiyon birikimlerinin toplum ile farklı nedenlerden dolayı paylaşımlarından çıkmıştır. Özel birikimlerin, özel sektörün kültür ortamına, sanat ortamına güçlü ve çeşitli katkısı olacağını düşünmekte yarar var. Özel kuruluşlar kamuya göre daha dinamik ve daha çok risk almaya müsait olabiliyorlar. Bu büyük bir zenginlik ve çeşitlilik olarak kabul edilmeli. Benim gerekçem bunlardan daha farklı, ayrıca ben özel bir müze olarak değil, sivil bir müze olarak baktım ve sivil katkılarla, sanatçı desteği ile gerçekleştirdim. Baksı'ya bir gönüllülük abidesi olarak bakıyorum (Hüsametin Koçan, Baksı Müzesi, 12 Nisan 2023).

Koçan Avrupa Müze Ödülünü aldığı sırada yapmış olduğu konuşmasında Baksı Müzesi'nin hedeflerini şu sözlerle dile getirmiştir:

Baksı Müzesi için anahtar kelimeler, periferi, sivil sürdürülebilirlik, üretim, göç, yabancılaşma, kültürel demokrasi, sanatçılar, kadın ve çocuklardır. Bu kelimeler aynı zamanda hayallerimizin de üst başlıkları. İzlediğimiz her zaman insan öyküsüne, kenara itilmiş hayatlara, unutulmalara ve ön yargılara doğru yürümek oldu. Ön yargıların yok edici baskısına karşılık, insan yanında olmayı seçtik. Çünkü hedefimiz Türkiye'nin en yoğun göç veren bölgelerinden biri olan Bayburt'a yaşam soluğunu sanatla yeniden kazandırmak, bölgenin ekonomik yaşamını canlandırmak... Bir diğer hedefimiz de bölge insanının yitirmekte olduğu geleneksel zanaatı, çağdaş sanatla aynı mekânda sergileyebileceğimiz bir kültür-sanat merkezi yaratmak. Böylece çağdaş sanatı periferiye taşıyarak merkezle aramızdaki mesafeyi kapatabileceğimize inanıyoruz. Bugün almaya hak kazandığımız Avrupa Konseyi Müze Ödülü, bu inançlarımızda haklı olduğumuzu bir kez daha gösteriyor bize (Özkan, 2019, 18).

Koçan'a göre Baksı Müzesi Türk resim sanatının gelişimine önemli katkılar sağlayan bir kuruluştur. Hatta öyle ki Koçan Baksı Müzesinin kuruluş amacının yalnızca Türk resim sanatını geliştirmek olmadığını; genel olarak sanatı, kültürü, yaratıcılığı toplumda yaygınlaştırmak olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Baksı Müzesinin yalnızca bir müze olmaktan çok daha fazlası olduğunu, müzenin bulunduğu konum itibarıyla müzeye gelen koleksiyonların kabulü ve müzede gerçekleştirilen etkinlikler açısından değerlendirildiğinde bir 'Land Art' yani bir arazi sanatı olduğunu savunmaktadır (Hüsametin Koçan, Baksı Müzesi, 12 Nisan 2023). Bayburt ile özelinde bakıldığında da şehrin tanınırlığını artıran etkenlerin arasında Baksı Müzesinin büyük bir payı olduğu araştırılmış ve müzecilik ve kültürel miraslar alanında yapılan akademik araştırmalar sayesinde şehrin popülerliği ve gelişiminin de bir korelasyon içerisinde arttığı gözlemlenmiştir (Korkmaz, 2017: 87,88).

2015 yılında *Pencere (The Window)* adlı bir sergisinde Senem Ç. Bilgin'in yapmış olduğu röportajında Koçan:

Baksı Müzesi aslında bir risk projesidir. Sanatın belli merkezlerde sıkışıp kalmasına, öğrenciliğinden bu yana hep itirazım olmuştur. Bu itiraz, bir sanatçı ve akademisyen olarak sanatı merkezin dışına taşımak gibi bir adımın atılması gerektiğine inandığımdandır. Onun için de Anadolu'da sergiler açtım, etkinlikler düzenledim, geri dönerek hatırlayacak olursak 1990'larda bir konteyneri sanat galerisine dönüştürerek Diyarbakır, Van, Erzurum ve Bayburt güzergâhında "Müzesini Düşleyen" sergi projesiyle, Anadolu coğrafyasına ulaşmak, düşüncesini gerçekleştirdim.

şeklinde Baksı Müzesini açmak istemesinin altında yatan sebepleri özetlemiştir. Koçan'ın açmış olduğu bu müzenin ekseninde her daim görünecek olan bir tema olarak 'göç' konusu dikkat çekmektedir. Bu duyarlılığı sayesinde de 2014 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onur ödülüne layık görülmüştür. Onur ödülüne layık görülen Koçan'ın müze projesi sayesinde tersine göçü ve bir kültür turizmi yaratmayı amaçlayan bir hedefle Baksı köyü geleneksel yapısı bozulmadan örnek bir köy olma yolunda ilerlemektedir. Aynı minvalde Baksı Müzesi, yalnızca vitrinden oluşan bir müze olmamakla birlikte; o coğrafyada hayatını sürdüren insanlara da istihdam sağlayarak hem kendi topraklarına sanatı getirmeyi hem de insanlara bir umut olmayı amaçlamıştır. Baksı Müzesi, diğer müzelerden farklı olarak sadece bir döneme ait olmadan gelenekselle çağdaş aynı zeminde buluşturan, üretimle birlikte ekonomik hedefler oluşturan özel bir kimliğe sahiptir (TBMM, 2014).

Baksı Müzesi'nin içeriğindeki eserler hakkında bilgi de yine Koçan tarafından şu sözlerle dile getirilmektedir:

Bakı düşüncesi, yaşamla yaratıcılık arasındaki ilişkiyi bir araya getirerek, sınıflandırma yerine eşit yan yana gelişleri sağlayan, yani günümüz sanatı ile etnografik olanları bir araya getiren, onları eşit bir biçimde izleyiciye sunan, aralarındaki ortak çabanın yaratıcılık olduğunu işaret eden ve bunu izleyici ile demokratik bir biçimde paylaşan yeni bir model oluşturdu (Siyah Beyaz Sanat Galerisi, Pencere Sergisi röportajından alınmıştır, 2015).

Görsel 8: Hüsamettin Koçan

Koçan Bakı Müzesinin sanat eğitimine katkısını oldukça mütevazı bir biçimde dile getirmiştir. Bu müzede bulunan konferans salonları, oteli, atölyeleri, kütüphanesi, tiyatrosu hatta helikopter pistine kadar gerekli görülen tüm ihtiyaçlar buraya gelen öğrencilere ve ziyaretçilere büyük kolaylık sağlayarak kişinin yalnızca sanatını icra etmesi için düzenlenmiştir. Müzenin kullanımı yalnızca ziyaret eden kişiler için değil aynı zamanda o bölgede yaşayan kişilere de açıktır. Sanat eğitimine katkısı açısından bakıldığında o bölgede yaşayan yetenekli öğrencilerin müze içerisinde sanat ile beslendiği; düzenlenen yarışmalar ve sanata ilgisi olan yetenekli öğrencilere verilen burslar ile destekler verildiği görülmektedir. Müze günümüzde etkinliğini aktif bir biçimde sürdürerek birçok sergiye de ev sahipliği yapmaktadır. Bu sergiler arasında; 2019 yılının eylül ayında başlayarak 2021 yılının mayıs ayına kadar süren Şakir Gökçebağ'ın 'Aşına' isimli solo sergisi, 2020 yılının eylül ayından 2021 yılının mayıs ayına kadar süren 'Maske/ Çağrışımlar' adlı karma sergi sayılabilir.

Özel Sanat Müzelerinin Türk Resminin Değişme ve Yenileşme Sürecine Katkıları

Gerek özel gerekse devlete bağlı müzeler her yaşta insanın sanatsal ve kültürel anlamda kendini zenginleştirebileceği, yaparak-yaşayarak öğrenebileceği, geçmişten günümüze ve hatta geleceğe köprüler kurabileceği, farklı bakış açıları sunan önemli mekanlardır. Özel sanat müzeleri de koleksiyonları, süreli sergileri ve sanatsal etkinlikleri ile özellikle sanatçılar, sanatseverler ve sanat alanında eğitim gören öğrenciler için oldukça verimli alanlardır. Bunun yanında her kademedeki eğitim kurumlarının, görsel sanatlar ve diğer tüm branşlar için sınıf dışı eğitim ortamı olarak faydalanabileceği ortamlar sunmaktadır. Aynı zamanda müze eğitimi halka bir hizmet olarak görülmelidir. Bunun sebebi ise müzelere gelen ziyaretçilerin eğitilmesi toplumun da eğitilmesi anlamına geldiği düşünülmektedir (Akyalçın, 2019: 51).

Sanat müzelerinin eğitsel rolü özellikle Güzel Sanatlar Fakülteleri ve Eğitim Fakültelerine bağlı Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalları açısından son derece önemlidir. Lisans düzeyinde eğitim veren bu kurumlar geleceğin sanatçıları ya da üretken, bir diğer deyişle de sanatçı-sanat eğitimcilerini yetiştirme çabasıdadır. Dolayısıyla sanat müzeleri sınıfların ya da atölyelerin dışında en önemli eğitim mekanlarıdır. Akyalçın (2019: 60) müzelerin okullarda bulunmayan orijinal tüm eserleri bünyesinde barındırarak eğitim süreci açısından kaynak oluşturduklarını ifade etmiştir.

Özel sanat müzelerinin ülkemizde finansal anlamda devlet müzelerine nazaran daha avantajlı durumda olması ve koleksiyon oluşturma, etkinlikler tasarlama ve eğitim anlamında daha fazla hareket serbestliklerinin bulunması sanatsal anlamda daha etkin rol almalarını sağlamaktadır. Özellikle eğitim ve etkinlikler anlamında bakıldığında özel müzelerin çok daha aktif olduğu gözlemlenmektedir.

Sanat müzelerinin oluşumu incelendiğinde üç farklı tarzda oldukları görülmektedir. Bugün ülkemizdeki ve tüm dünyadaki sanat müzelerine bakıldığında bir uzmanlık içeren, tek bir sanat dalını ve bu sanat dalında üretilen eserleri barındıran müzeler; bir sanatçıyı konu alan ve eserlerini sergileyen sanat müzeleri ve içerisinde farklı dönem ya da akımlar içerisinde üretilmiş, farklı sanat branşlarında eserlerin sergilendiği sanat müzeleri görülmektedir. Bu üç tür sanat

müzesine bakıldığında sanatsal anlamda tek bir branşın sanatçı, dönem, teknik, malzeme, üslup gibi alanlarda örnekler sunması; bir sanatçıya ait değişim ve gelişimin tarihsel süreçte izlenip, üslubu, malzeme kullanımı ve sanatsal üretimlerinin izlenebilmesi ile yine sanatın farklı branşlarından eserlerin görülebilmesi, farklı sanatçılara ait dönemsel ve üslup olarak farklı örneklerle ulaşılabilmesi sanatçılar, sanatseverler ve sanat alanında eğitim-öğretim gören öğrenciler açısından son derece önemlidir.

İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi (IMOGA) kendi alanında bir ilk yaratarak, özgünbaskı makinelerinin yurtdışından getirilmesiyle birlikte gerek müzecilik konusunda gerekse özgünbaskı ve resim sanatında öncü bir model olarak Türkiye’de kurulmuş özel sanat müzeleri arasında önemli bir yer teşkil etmektedir. İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi sanata, sanatçıya ve sanat eğitimcilerine yaratıcılık konusunda farklı bakış açıları ile gerçekleştirilen eğitimler ve çalıştaylarla teknik öğretimleri açısından katkı sunmaktadır. Süleyman Saim Tekcan’ın baskı resim alanında açtığı yol pek çok üniversitede atölyelerin kurulmasını ve baskı resim alanında farklı teknikler ile üretimi sağlamıştır. Gazi Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi gibi köklü ve öncü üniversitelerin Güzel Sanatlar Fakültelerinin ya da Resim-İş Eğitimi Anabilim Dallarının özgünbaskı atölyelerinden yetişen pek çok isim bugün bu alanda sanatsal üretimini devam ettirmekte ve yeni pek çok sanatçı ya da sanat eğitimcisi adayı yetiştirmektedir.

1980 sonrası 70’li baskiresim yapmaya başlayan kuşağın en verimli olduğu dönemdir. Bu dönemde değişen toplumsal, kültürel ve siyasal yapıyla birlikte sanat da değişime uğramış ve küresel bir hareketlilikle ilişkiler, sergi organizasyonları, baskiresim yarışmaları hızlanmış ve artmış; dünyadaki sanatsal gelişmelerle bir eşzamanlılık sözü konusu olmuştur. Baskiresim sanat piyasası için değeri yüksek bir alan olmuştur ve yeni açılan donanımlı atölyelerle üretim artmaya başlamıştır. Tekcan’ın 1974’den beri özel atölyesi olarak kullandığı, 1984’te Artess Özgün Baskı Atölyesi ismiyle sanatçılara çalışma olanağı veren özel atölyeyi açmış olması; Aksanat baskı atölyesinin faaliyete girmesi ve 2004 yılında İstanbul Grafik Sanatlar Müzesinin sürecin nasıl geliştiğini ve güçlendiğini açıklamaktadır. Özellikle IMOGA’nın ülkemizdeki ilk baskiresim müzesi olması baskiresim adına önemli bir işlevi yerine getirmektedir (Tarlakazan, 2016: 534).

Özgün baskı resmin ülkemizde tanınırlığını arttırmanın ve özgünbaskı alanında yeni profesyonellerin yetişmesinde oynadığı rolün yanı sıra 25000 bulan eser ile bu alana ait büyük bir bilgi kaynağı sunmaktadır. İstanbul Grafik Sanatlar Müzesinde sanat eğitimi alan ve çalıştaylara katılan sanatseverler ve öğrenciler de buradan edinmiş oldukları bilgilerle gerek kendi atölyelerini kurarak gerekse farklı ortamlarda öğrenmiş oldukları tekniklerle yeni yaratım süreçlerine dahil olarak Türk resminin değişim sürecini desteklemişlerdir. Müze, yalnızca oraya gelen ziyaretçilere katkı sağlamakla kalmayıp aynı zamanda kültür turizmi sayesinde çevresini ve bulunduğu toplumu da güzelleştirmekte ve sanatsal bağlamda geliştirmektedir.

İstanbul Grafik Sanatlar Müzesinin kuruluşu ile Süleyman Saim Tekcan’ın sanat vasıtasıyla edindiği kazanımlarını yine sanata yatırım yaparak halka ve Türk sanatına sunduğu söylenebilir. Bugün baskı sanatları adına pek çok makine, alet ve malzemeye bu müzede ulaşabilmek mümkündür. Bunun yanı sıra yerli ve yabancı birçok sanatçının farklı teknik ve üsluplarda yapmış olduğu pek çok baskı resim ile adeta bir baskı resim kütüphanesi niteliğinde olduğunu söylemek çok da yanlış olmayacaktır. Gerek sanatçılara rehberlik etmesi gerek sürdürdüğü etkinlikler ile sanat alanında eğitim gören öğrencilere olan katkıları, gerekse sanatseverlere özgün baskı alanında sunduğu alan ile özellikle Türk baskı resim sanatı açısından son derece önemli bir kurumdur. Bugün akademik anlamda baskı resim konusunda çalışılan neredeyse tüm yazınsal ürünlerde mutlaka adının geçmesi ile literatüre teorik olarak da önemli katkılar sunmuştur.

Araştırmamız kapsamında ele aldığımız bir diğer müze de Türk resminin önemli isimlerinden Mustafa Ayaz’ın kurduğu Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar Müzesidir. Mustafa Ayaz da Türk resminin yenileşme sürecine katkıları ile tanınmaktadır. Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar Müzesi, içinde bulunduğumuz döneme ait birçok sanat eserini barındırmaktadır. Türk resim sanatının modernleşmesine katkı sağlayan sanatçıların eserleri, müzede yer almaktadır. Bu sanatçılar arasında İbrahim Çallı, Abidin Dino, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu, Ferruh Başağa, Nuri İyem, Selim Turan, Adnan Çoker ve Nejad Melih Devrim gibi önemli isimler bulunmaktadır. Yaklaşık olarak altmış yıla yakın bir süredir resimle ilgilenen Ayaz 2009 yılında açmış olduğu müze ile Türk resim sanatını destekleyecek bir diğer özel sanat müzesinin kurucusu olmuştur. On üç yıldır faaliyet gösteren Mustafa Ayaz Vakfı ve Plastik Sanatlar Müzesi gerek merkezi bir konumda yer alması sebebiyle gerekse sanat müzeleri arasında önemli bir yere sahiptir. Buna binaen buraya gelen ziyaretçilerin, müzede bulunan eserleri izleyerek farklı sanatçıların farklı tür ve teknikteki eserleri gözlemlemesi, Türk resim sanatının değişim sürecini görmesi ve bu eserlerden esinlenerek kendi bakış açıları ile yeni resimler üretmesi ile değişen ve değişmeye devam eden Türk resim sanatını desteklemek adına atılmış önemli bir adımdır. Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar Müzesi’nin Türk resminin yenileşme sürecine katkısı, Türk sanatının gelişimine olan katkılarıyla bilinmektedir. Mustafa Ayaz Vakfı ve Plastik Sanatlar Müzesi, Türk resminin tarihsel gelişimini korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla çalışmalarına devam etmektedir.

Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar Müzesi sanat piyasasının ve özellikle sanat müzelerinin birçoğunun İstanbul'da olduğu düşünüldüğünde Ankara için önemli bir kurumdur. Müze sadece koleksiyonunda barındırdığı eserler ile değil aynı zamanda gerçekleştirdiği etkinlikler ve müzede gerçekleşen sanat eğitime yönelik çalışmalarla da adından söz ettirmektedir. Ayrıca müzenin galerisi Ankara için konuk ettiği süreli sergiler ile Ankara sanat hayatına hareket getirmekte ve izleyici ile birçok sanatçıyı buluşturmaktadır.

Hüsamettin Koçan'ın açtığı Baksı Kültür Sanat Vakfı Müzesine bakıldığında ise sanatçının hayallerinin bir tezahürü olarak, Anadolu'nun geleneksel yapısı ve modern bir bakış açısı ile kurulan önemli bir örnek olduğu görülmektedir. Bir sanatçı bakış açısı ile kurulmuş olmasının birçok avantajının görüldüğü Baksı müzesi ince bir bakış açısı ile tasarlanmıştır. Baksı Müzesi birçok anlamda diğer müzelerden farklı bir bilinçle oluşturulmuş, kurulmuş olduğu coğrafi bölge itibarı ile göç temasını esas almış, içinde bulunduğu toplumun kültürünü ve yaşayış biçimini estetik bir bakış açısıyla yansıtan bir yapı olma niteliği kazanmıştır. Baksı Müzesi aynı zamanda o bölgede yaşayan insanlar için de bir istihdam sağlamıştır. Müzeye gelen ziyaretçilerin yaratmış olduğu kültür turizmi sayesinde de bu bölge kalkınmaya başlamış, bu sayede müze yalnızca sanata ve sanatçıya katkı sağlamakla kalmamış, çevresine ve o çevrede yaşayan halka desteğini de kanıtlanmıştır. Kavas Afacan (2020: 167) Baksı Müzesini ziyaretçiler açısından özetlerken müzenin seyirlik müze anlayışından uzaklaşarak özellikle bölge insanına sosyal ve kültürel imkanlar sağlayan, çeşitli alanlarda eğitim veren, özellikle tasarım, sanat ve kültür alanlarında gelişmeleri için projeler uygulayan bir müze olarak ifade etmiştir.

Baksı Müzesi özellikle kurulduğu yer itibarıyla ilginç bir örnektir ve sanatın periferiye taşınması konusunda önemli bir adımdır. Türk plastik sanatlarının halka ulaştırılması anlamında farklı ve yeni bir yaklaşım olarak ilk müze kompleksi olduğu söylenebilir. Kavas Afacan'ın (2020: 167) da ifade ettiği gibi çağdaş müzecilik alt yapısı ile merkezîyetçi sanat tabusunu yıkarak ülkenin kırsal kesiminde kurulmuş ilk müze örneği Baksı Müzesidir. Koçan müzesini pek çok kez bir kategoriye yerleştirmeden, hiçbir müze türünün içine sokmadan Baksı Müzesinin "Baksı Müzesi" olduğunu ifade etmiştir. Baksı'yı sıradan bir müzede oluşumu olmaktan ziyade bir sanatsal bir proje olarak tanımlamak çok daha doğru olacaktır. Müze çağdaşı, geleceği, geçmişi, gelenekseli harmanlayarak seyirciye sunmaktadır.

Müze, entelektüel kitlelerden ziyade sanata uzak bir kitleye hizmet etmektedir. Müzeyi ziyaret eden, güncel sergi ve etkinlikleri ilk olarak deneyimleme fırsatına sahip olan yerel halktır. Bunun yanında müze bölgenin kültür turizmine olumlu yönde etki etmiştir. Yılın farklı dönemlerinde yaptığı etkinlikler ve sergiler ile farklı birçok gruba ev sahipliği yapmaktadır. Böylelikle Bayburt'un ve bulunduğu köyün kültürel ve ekonomik imajının gelişiminde katkısı oldukça büyüktür. Bunun yanında Baksı Müzesi kurulmuş olduğu köyün coğrafi ve ekonomik özelliklerini de düşünerek istihdam odaklı bir anlayış içerisindedir. Gerek sanatçıların katkıları ile oluşturulmuş koleksiyonu gerek ürettiği istihdam projeleri gerekse bölgede söz konusu olan göç sorununa çözüm olmak adına geliştirdiği vizyon ve misyon ile ülkemiz müzeciliğine yeni bir perspektiften bakmayı sağlayan ve ilham veren bir müze olmuştur (Kavas Afacan, 2020: 167, 168). Baksı Müzesinin öncelikli hedef kitlesinin başında çocuklar yer almaktadır. Düzenlenen Baksı Çocuk Sanat Şenliği ile 15 çocuğa sanat bursu verilmekte ve çocukların ürettikleri eserler müzede izleyici ile buluşturulmaktadır (Aytekin ve Razi, 2018: 244). Bu yönüyle de müzenin sanatı ve sanat eğitimi destekleyerek, geleceğe yeni sanatçılar yetiştirme misyonunu üstlendiğini söylemek mümkündür. Müze yerel halkı sanatla buluşturmanın yanında, bölgenin çocukları için de sanat eğitimi anlamında destek sağlamaktadır. Türk resminin değişimi ve yenileşmesi bağlamında incelenen özel sanat müzelerinin üçüne de bakıldığında gerek koleksiyonları gerek etkinlik ve eğitimleri gerek omuzladıkları misyonları ile pek çok alanda katkı sağladıkları açıkça görülmektedir. Her bir özel sanat müzesinin kurucusunun sanatçı kimliklerinin yanında sanat eğitimcisi olmaları kapılarını sanata, sanatçıya ve sanatseverlere açtıkları müzelerinin yenilikçi, değişime açık, etrafını dönüştüren; sanat eğitiminin ve Türk sanatının gelişimini ilk sıraya alarak gerek sanat gerekse sanat eğitimi alanındaki birikimlerini Türk insanına hiçbir karşılık beklemeden, özveriyle sunmalarını sağlamıştır.

Sonuç

Özel sanat müzeleri, Türk resminin değişme ve yenileşme sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Bu müzeler, sanatçılara eserlerini sergileme ve sanatseverlerle paylaşma imkânı sağlamış, sanatın toplumda daha geniş bir kitleye yayılmasına yardımcı olmuştur. Özel sanat müzelerinde batılılaşma süreci ile ortaya çıkan modern Türk resminin yanı sıra, postmodern süreçle birlikte çağdaş Türk sanatına ait eserleri de görmek mümkündür. Bu işlevi ile devlete bağlı sanat müzelerinin yanı sıra oluşturdukları yeni koleksiyonlar ile Türk resminin değişme ve yenileşme sürecine katkıda bulunmuşlardır. Özel sanat müzelerinin bir diğer katkısı ise Türk resminin dünya çapında tanınmasına yardımcı olmalarıdır. Bu müzeler, yabancı sanatseverlerin Türk resmine olan ilgisini arttırmış, Türk sanatının dünya çapında tanınmasını sağlamıştır.

Çalışma içerisinde seçilmiş olan üç özel sanat müzesinin kurucusunun da sanatçı ve sanat eğitimcisi kökenli olması onları bu alanlardaki birikimlerini yine sanata ve sanat eğitime yatırım yapma gereği duymalarına sebep olmuştur. Sanatın ve sanatçının desteklenmesi, sanatın gerekli özeni görmesi arzusu ile oluşturulmuş bu müzeler, sanata, sanatçılara ya da sanat eğitimi yolunda ilerleyen öğrencilere önemli kaynaklıklar etmektedir. Bunun yanında özel sanat müzeleri, Türk resminin tarihi ve gelişimine dair önemli kaynaklar ve belgeler sunarak sanatçıların ve araştırmacıların çalışmalarına kaynaklık etmektedir. Özel sanat müzelerinin Türk resmi üzerindeki etkisi sadece sergi ve etkinliklerle sınırlı kalmamış aynı zamanda sanatçıların çalışmalarına destek vererek yeni tekniklerin ve tarzların gelişimine de katkıda bulunmuştur. Bu müzelerin kurulması ve yaygınlaşması ülkemiz adına çok yeni olmasına rağmen bugün sanat ortamının yönlendiricisi ve şekillendirici olan kurumların başında gelmektedir. Gerek mevcut koleksiyonları gerekse süreli sergilerinde yer verdikleri sanatçılar ve eserleri ile sanatçıların geniş kitlelere ulaşmasını ve sanatsal anlamda kendilerini ifade edebilmesini sağlamaktadır. Bu durum sanatçıların üretim motivasyonu ve ekonomileri için de son derece önemlidir. Aynı zamanda buldukları coğrafya ya da bölge için de önem arz eden bu müzeler, çevrelerini dönüştürmekte, sanat adına yeni ortamlar sunmakta, hatta kültür turizmi adına önemli kurumlar olarak, geliştirdikleri projeler ile istihdam dahi yaratmaktadırlar. Özel sanat müzelerinin Türk resminin değişimi ve yenileşmesi adına yaptıkları en önemli faaliyetlerden biri de kurguladıkları sanat eğitim programlarıdır. Bu programlar ile birlikte yürütülen atölye çalışmaları, galeri sohbetleri, sanatçılar ile buluşmalar, çalıştaylar, sanat alanındaki profesyonellerin seminerleri vb. uygulamalar ile sanat eğitimi alan öğrencilerin yanı sıra sanatçılar ve sanatseverler açısından da sanat adına eğitim ortamları olarak görev yapmışlardır. Bunun dışında sanatçı ya da sanat eğitimcisi yetiştiren Güzel Sanatlar Fakülteleri, Sanat ve Tasarım Fakülteleri, Eğitim Fakültelerinin Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalları ya da Güzel Sanatlar Liselerinin Resim Alanı için sınıf ve atölye dışı eğitim ortamları olarak son derece önemli kurumlardır. Sonuç olarak, özel sanat müzeleri kültürün ve sanatın, özellikle de Türk resim sanatının gelişimini olumlu yönde etkilemiştir. Özel sanat müzelerinde gerçekleşen eğitimler, sergiler ve etkinlikler ve sanat adına ortaya konan tüm kaynaklar Türk resminin değişme ve yenileşme sürecine olumlu yönde katkılar sağlamış, Türk resmi daha geniş kitlelere ulaşmıştır.

Kaynakça

- Akyalçın, Ayça. Müze Eğitiminin Sanat Kültürümüze ve Yaratıcılık Anlayışına Katkıları. Edirne Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Alpagut, Leyla. Ankara Resim ve Heykel Müzesi-Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu ve Ankara'da Anıtsal Bir Yapı: Türk Ocakları Merkez Binası. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2012.
- Aytekin, Osman ve Razi, Ayhan. Baksı Müzesi. *Turkish Studies*, Cilt 13, Sayı 18, 225-250, 2018.
- Artun, Ali. Müze ve Eleştirel Düşünce Tarih Sahneleri Sanat Müzeleri II. 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.
- Atagök, Tomur. Ezcacıbaşı Sanat Ansiklopedisi: Müzecilik. Cilt 2, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 1997.
- Bilgin, S. Çağla. Hüsamettin Koçan: Pencere (The Window) 2015. 05 Haziran 2023 https://galerisiyahbeyaz.com/assets/catalogs/hkgazete_compressed.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Binbaş, Engin. Anadolu Uygarlıklarının Hüsamettin Koçan Resimleri Üzerindeki Etkisi. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Bolu Sert, Hande. Zihinsel Engelli Çocuklara Yönelik Müze Ziyaretinin Değerlendirilmesi: Bir Uygulama Örneği. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2017.
- Bolu Sert, Hande. Müzede Görsel Sanatlar Eğitimi- Müzede Eğitim Öğrenme Ortamı Olarak Müzeler. Ed. Buyurgan, Serap, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2019.
- Buyurgan, Serap ve Buyurgan, Ufuk. Sanat Eğitimi ve Öğretimi. 3. Baskı, Pegem Akademi, 2012.
- Buyurgan, Serap ve Mercin, Levent. Görsel Sanatlar Eğitiminde Müze Eğitimi ve Uygulamaları. Ed. Özsoy, Vedat, 2. Baskı, Görsel Sanatlar Eğitimi Derneği Yayınları, 2010.
- Çal, Halit. Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Müzeler. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 7, Sayı 14, 315-333, 2009.
- Demirdelen, Halil. Anadolu Medeniyetleri Müzesi Eğitim Etkinlikleri-Müzebilimin ABC'si. Haz. Nevra Ertürk ve Hanzade Uralman. Ege Yayınları, 2012.
- Eldem, Edhem. Osman Hamdi Bey Sözlüğü. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2010.
- Elmas, Hüseyin. Türk Resminin Kimlik Arayışında Özgün Bir Sanatçı Süleyman Saim Tekcan. *Akademist Dergisi* Süleyman Saim Tekcan 50. Sanat Yılı Özel Sayısı, Sayı 10, 72- 85, 2011.
- Gençaydın, Zafer. Mustafa Ayaz. Mustafa Ayaz Müzesi ve Plastik Sanatlar Vakfı, Ankara, 2009.

- Gerçek, Ferruh. Türk Müzeciliği. 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999.
- Germaner, Semra. Süleyman Saim Tekcan Retrospektifi. *Akademist Dergisi Süleyman Saim Tekcan 50. Sanat Yılı Özel Sayısı*, Sayı 10, 21-30, 2011.
- Giray, Kıymet. Ankara Resim ve Heykel Müzesi Başyapıtlar. 1. Baskı, Cilt 1, Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2020.
- Göğebakan, Yüksel. Hüsamettin Koçan'ın Çalışmalarındaki Kültür Varlığı ve Kültür Mirasına Ait Unsurlar. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, Cilt 4, Sayı 10, 47-57, 2015.
- Güler, Ayşe. Müzede Eğitim Öğrenme Ortamı Olarak Müzeler- Müzecilik ve Müzede Eğitimin Tarihsel Gelişimi. Ed. Buyurgan, Serap, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2019.
- Güneşan, Selin. Mustafa Ayaz Resimlerinde Kadın İmgesi. *Sanat Eğitimi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, 147-165, 2018.
- Karadeniz, Ceren, Okvuran, Ayşe, Artar, Müge ve Çakır İlhan, Ayşe. Yeni Müzebilim Bağlamında Müze Eğitimine Çağdaş Yaklaşımlar ve Müze Eğitimcisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 48, Sayı 2, 203-226, 2015.
- Kavas Afacan, Selda. İssızlığın Ortasında Sıra dışı Bir Müze: Baksı – Sanat ve Müze. Ed. Kahraman, Mehmet Emin, Efe Akademi Yayınları, İstanbul, 2020.
- Keleş, Vedat. Modern Müzecilik ve Türk Müzeciliği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1-2, 1-17, 2003.
- Korkmaz, Özge. Kültür Turizminde Müzelerin Yeri: Baksı Müzesi ve Bayburt Ekonomisine Etkisi, *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 45, 76-92, 2013.
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 12 Nisan 2023. Genel Müdürlüğümüze Bağlı Müzeler ve Ören Yerleri. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-43253/genel-mudurlugumuze-bagli-muzeler-ve-oren-yerleri.html> sayfasından erişilmiştir.
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 12 Nisan 2023. Özel Müzeler <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-135633/ozel-muzeler.html> sayfasından erişilmiştir.
- Ogan, Aziz. Türk Müzeciliğinin Yüzüncü Yıldönümü. *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu*, Sayı 62, 8-19, 1947.
- Özbaş, N. Aslı. Mustafa Ayaz'ın Hayatı ve Sanatı. *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İzmir, 2020.
- Özkan, Aydan. Kentsel Dönüşümde Müzelerin Rolü. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 2019.
- Özsoy, Vedat ve Mercin, Levent. Sanat (Resim) Eğitiminde Müzelerin Kullanılmasında İlgili Kurum ve Kuruluşların Karşılıklı Görev ve Yükümlülükleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, 2003.
- Saatçi Ata, B. Meltem. Müze-i Hümayun Müdürü Dr. Philipp Anton Dethier'in Osmanlı Maarif Nazırları Dönemindeki (1872-1881) Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Belgi Dergisi*, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Sayı 21, 459-482, 2021.
- Sönmez, Mustafa. Yaşayan Müze İMOGA (İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi)'nin Çağdaş Türk Baskı Sanatındaki Yeri. *Konya Selçuk Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 2019.
- Şahan, Melek. Müze ve Eğitim. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 3, Sayı 4, 487-501, 2005.
- Tarlakazan, Elif. Türkiye'de Özgün Baskı Resim ve Bir Müze "İMOGA". 5. Uluslararası Matbaa Teknolojileri Sempozyumu, 2016. https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=sem5_43.pdf sayfasından erişilmiştir.
- TBMM, 27 Mart 2023. Türkiye Büyük Millet Meclisi Onur Ödülü Prof. Dr. Hüsamettin Koçan 2014. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/2341/201403484.pdf?sequence=1&isAllowed=y> sayfasından erişilmiştir.
- Tekin, K. Hakan. Çağdaş Türk Sanatının Değerlerinden Mustafa Ayaz ve Müzesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, 245-263, 2014.
- Turan, Ebru. İstanbul'da 2000 Yılından Sonra Kurulan Özel Sanat Müzelerinin Sanat ve Sosyal Ortamlara Etkisi. *İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 2011.
- Yavuz, Seda. Müzecilik: Dünya ve Türkiye Müzeleri. *Ders Kitabı*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Kültürel Miras ve Turizm Ön Lisans Programı, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2018.
- Zülfikar, Ayşe ve Ediz, Özgür. Değişen Müze ve Müzecilikte Sergilemenin Teknoloji Boyutunun İncelenmesi: Bursa Panaroma Müzesi Örneği. *Lycus Dergisi*, Sayı 2, 67-101, 2020.

Görsel Kaynaklar

- Görsel 1: <https://www.szepmuveszeti.hu/mutargyak/apollon-es-a-muzsak-a-parnasszus/> 09.11. 2022/ 14.17 saatinde erişilmiştir.
- Görsel 2: <https://sanat.ykykultur.com.tr/basin-odasi/haberler-duyurular/mendel-sebah-muze-i-humayunu-belgelemek#> 21.11.2022/ 21.19 saatinde erişilmiştir.
- Görsel 3: <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/imoga-istanbul-grafik-sanatlar-muzesi/28b7a6e8-85d6-4932-a97e-3f8399a65003/> 09.04.2023/ 13.05 saatinde erişilmiştir.
- Görsel 4: Devrim Yıldırım tarafından 30.11.2022 tarihinde İMOGA Müzesi'nde çekilmiştir.
- Görsel 5: <http://mustafaayaz.net/pPages/pArtist.aspx?paID=541§ion=610&lang=TR&bhcp=1&periodID=&pageNo=0&exhID=0> 25.11.2022 / 15:28 saatinde erişilmiştir
- Görsel 6: https://www.kulturportali.gov.tr/contents/images/27082014_dec40af5-4fbf-4fa7-a535-350ee80a718e.jpg 09.04.2023/ 15.43 saatinde erişilmiştir.
- Görsel 7: <http://baksi.org/tr/baksi-hakkinda> 11.04.2022/ 12.00 saatinde erişilmiştir.
- Görsel 8: <https://isbh.tmgrup.com.tr/sbh/2015/03/26/650x344/baksi-muzesi-kurucusu-prof-dr-husamettin-kocan-ata-1427364519803.jpg> 18.03.2023 / 22.15 saatinde erişilmiştir.

CONTRIBUTIONS OF PRIVATE ART MUSEUMS TO THE CHANGE AND RENEWAL PROCESS OF TURKISH ARTWORK

Devrim YILDIRIM, Hüseyin ELMAS, Hande Bolu SERT

ABSTRACT

Museums can be cited as institutions that best reflect the culture, lifestyles, and values of societies, capable of transmitting these values to future generations, and also providing educational opportunities. These values have gained significant importance through museums over the past century, and societies have attached importance to the concepts of museums and museology in order to reflect their own cultures and lifestyles. In this context, it is believed that private art museums reflect these values. The history of museology, the development and transformation process of museum culture in Turkey, the functions of private art museums, and the contributions of private art museums to Turkish painting art constitute the problem statement of this study. For this purpose, the Mustafa Ayaz Foundation and Plastic Arts Museum, İMOGA Istanbul Graphic Arts Museum, and Baksi Cultural Art Foundation Museum have been selected as the subjects of the research. The reason for limiting the study to these three museums is that they have been established by master artists who have emerged within the realm of art. The conducted study is based on qualitative research, and data has been obtained through literature review and interview method. Semi-structured interview forms were used during the interviews with artists. It has been found that the museums under investigation have a positive impact on the cultural and artistic life as well as nourishing art education and society in various ways. Considering all these perspectives, it is believed that museums, as institutions that can change and renew a society, support the transformation of Turkish painting art.

Keywords: Museology, museum history, art museums, private museums, art of painting